
RUSKI NAGLAS V SLOVENŠČINI: O JEZIKOVNEM PROFILU RUSKO GOVOREČIH PRISELJENCEV

Članek ponuja pregled in analizo pogostejših primerov jezikovnih napak v slovenščini, ki jih delajo rusko govoreči priseljenci. Predstavitev temelji na analizi pogovorov z 10 informatorji s posebnim poudarkom na jezikovnih značilnostih začetniških govorcev, ki oblikujejo *vmesni* jezikovni sistem na stiku dveh sorodnih jezikov. Izhodišče članka predstavljajo temeljne ugotovitve predvsem sodobnih ruskih psiholingvistov (Cejtlin, Gagarina, Dobrova, Jelisejeva, Polinskaja, Vojekjova, Zalevszkaja), ki se raziskovalno ukvarjajo z usvajanjem jezika.

Ključne besede: usvajanje jezika, slovenščina za tujce, analiza napak, vmesni jezik, ruščina

V zadnjem času se število rusko govorečih priseljencev v Sloveniji stalno povečuje. Tako je po podatkih MNZ imelo junija 2019 veljavna dovoljenja za bivanje v Sloveniji več kot 6300 tujcev,¹ ki so se priselili iz Belorusije (pribl. 180 oseb), Kazahstana (pribl. 170 oseb), Ruske federacije (pribl. 3500 oseb) in Ukrajine (pribl. 2500 oseb). Rusko govoreče prebivalstvo je tudi čedalje bolj prisotno v šolskem, kulturnem in socialnem življenju v Sloveniji, k čemur po eni strani pripomore večinoma nevtralni oz. zmerno pozitivni odnos matičnega prebivalstva do rusko govorečih priseljencev,² po drugi strani pa pospešena integracija večinoma dobro

¹ Gl. statistične podatke o tujcih, objavljene na spletni strani Ministrstva za notranje zadeve RS: <http://mnz.arhiv-spletisc.gov.si/si/mnz_za_vas/tujci_v_sloveniji/statistika/>. (Dostop 2. 3. 2020.)

² »V slovenski družbi /.../ prevladuje pozitivno-nevtralni odnos do govorcev ruščine. Poznamo zelo malo primerov, da bi bili govorci ruščine v slovenski družbi predmet stigmatiziranja oz. negativnega vrednotenja« (Makarova Tominec 2015: 161).

izobraženih rusko govorečih priseljencev, ki se hitro prilagodijo jezikovnemu in sociokulturnemu okolju v Sloveniji.³

V obdobju 2012–2016 smo v okviru dveh bilateralnih projektov⁴ opravili natančnejšo raziskavo različnih vidikov jezikovnega in kulturnega prilagajanja v primeru rusko-slovenskega stika, ki je temeljila na poglobljenih intervjujih z ruskimi priseljenci različnih generacij (najstniki ter njihovimi starši) ter na mnenjski raziskavi večje skupine rusko govorečih priseljencev.⁵ Medtem ko smo poročilo o spremembah, ki jih je zaradi vpliva slovenščine – dominantnega jezika okolja – deležen ruski jezikovni sistem, že predstavili (Makarova Tominec 2015), pa posebnosti *rusificirane* slovenščine, ki smo jih zasledili pri rusko govorečih priseljenicah, še niso bile osvetljene. Kot teoretično osnovo jezikovne evalvacije zbranega materiala uporabljamo tako ugotovitve slovenske strokovne literature o usvajanju slovenščine kot tujega jezika kot tudi nekatere teoretične opredelitve ruskih psiholingvistov (Cejtlin, Vojejkova, Jelisejeva, Dobrova, Zalevska), ki so se oblikovale v okviru večletnih študij otroškega govora.⁶

Natančnejša jezikovna analiza opravljenih pogovorov kaže, da je jezikovna kompetenca rusko govorečih priseljencev v slovenščini precej različna. Odstopanja od slovenske jezikovne norme zajamejo celoten jezikovni sistem (na ravni izreke in naglasa, v sestavi in rabi slovničnih oblik, v obsegu aktivnega besednjaka, v rabi skladenjskih vzorcev, pri besednem redu). Razlike pogojujejo po eni strani individualne jezikovne sposobnosti posameznega govorca,⁷ po drugi strani pa tudi

³ V skladu z *Uredbo o integraciji tujcev* (Ur. l. RS, 65/2008, 30. 6. 2008) imajo ruski priseljenci kot predstavniki tretjih držav v Sloveniji od leta 2008 možnost brezplačnega učenja slovenskega jezika (v obsegu 60, 120 in 180 kontaktnih ur) v okviru posebnega izobraževalnega programa *Začetna integracija priseljencev* (ZIP), uradno sprejetega šele leta 2011 (Ferbežar idr. 2011).

⁴ Gre za dva slovensko-ruska bilateralna raziskovalna projekta ARRS: »Razširitev potenciala adaptivnih mehanizmov v primeru rusko-slovenskega jezikovnega in kulturnega stika« (št. projekta BI-RU/12-13-026) ter »Faze jezikovne adaptacije v govorici različnih generacij rusko govorečih migrantov v Sloveniji in slovensko govorečih v Rusiji« (št. projekta BI-RU/14-15-034). V obeh primerih je vodja projekta na slovenski strani doc. dr. Irina Makarova Tominec, Inštitut za medkulturne študije Univerze na Primorskem, na ruski strani pa prof. dr. Galina Neščimenko z Inštituta za slavistiko Ruske akademije znanosti, Moskva.

⁵ Tukaj lahko izpostavimo rusko govorečo skupnost na socialnem omrežju Facebook »Живем в Словении«, ki šteje 7796 vpisanih članov (<<https://www.facebook.com/groups/zivemvsloveniji/members/>>, dostop 2. 3. 2020).

⁶ V Sankt Peterburgu od leta 1991 v okviru Katedre in Laboratorija za otroški govor (Sanktpeterburška državna pedagoška univerza A. Herzen) potekajo psiholingvistične raziskave posebnosti usvajanja prvega jezika, ki jih v pričujočem članku navajamo iz del dr. Stelle Naumovne Cejtlin (nekdanje vodje katedre), dr. Marije Dmitrijevne Vojejkove, dr. Marine Borisovne Jelisejeve in dr. Galine Radmirovne Dobrove. Zaradi relativno pozne izvedbe prvih samostojnih raziskav ruskih psiholingvistov na tem področju pa celostni koncept usvajanja *drugega/tujega* jezika pri odraslih govoricah v primeru sukcesivnega bilingvizma še ni izoblikovan (Cejtlin idr. 2011: 7).

⁷ V slovenski strokovni literaturi so navedene »osebnostne lastnosti govorca, ki vplivajo na uspešnost pri usvajanju jezika: ob ekstra- in introvertiranosti še socialne spretnosti, pripravljenost za tveganje (ang. *risk-taking*), anksioznost, empatičnost, inhibicija in tolerantnost« (Pirih Svetina 2005: 144). Omenja se še kognitivni slog učenja: »učenci se razlikujejo v načinu, kako sprejmejo, organizirajo in ponovno priključijo podatke. Odvisni od polja funkcionirajo holistično, neodvisni od polja pa analitično« (Pirih Svetina 2005: 144). Podobno tudi v ruski strokovni literaturi, predvsem v psiholingvističnih študijah otroškega govora, ločijo različna kognitivna stila, *referencialnega* in *ekspresivnega*, ki vplivata na način in tempo usvajanja tudi *prvega* jezika (Dobrova 2009). V okviru naše raziskave tovrstnih korelacij nismo raziskovali.

nekateri drugi tipični dejavniki, med katere štejejo: 1) doba bivanja v Sloveniji oz. v slovensko govorečem okolju; 2) intenzivnost jezikovnega stika s slovenskim okoljem (študij na slovenski ustanovi, delo v slovenskem okolju, aktivno preživljanje prostega časa v okolju s slovenskim jezikom); 3) jezikovna sestava neposrednega socialnega okolja (zakonec, ostali člani družine, jezik, v katerem poteka komunikacija v okviru skupnega gospodinjstva); 4) možnost dodatnega učenja slovenščine (v organizirani obliki ali individualno); 5) namen priseljenca ostati v Sloveniji za dalj časa/za celo življenje oz. se kasneje preseliti drugam (v domači kraj ali v tretjo državo); 6) percepcija lastnega ekonomskega položaja kot superiornega/ekonomske neodvisnega, ki ga včasih izkazujejo nekateri premožnejši ruski priseljenca.⁸

V članku želimo predstaviti najbolj tipična jezikovna odstopanja, ki oblikujejo *rusificirano* slovenščino, v kateri govorijo priseljenca na nižjih stopnjah jezikovne kompetence. Za potrebe analize smo opravili pogovore z desetimi govorci, predstavniki *prve generacije*⁹ rusko govorečih priseljencev, v starosti od 18 do 50 let in z različno dobo bivanja v Sloveniji (gl. tabelo spodaj).

Tabela 1: Informatorji.¹⁰

	Ime	Starost	Spol	Izvorni kraj, država	Bivanje v Sloveniji	Način usvajanja slovenščine
1	O. L.	47 let	moški	Alma Ata, Kazahstan	1 leto	
2	S. M.	37 let	ženski	Kazan, Rusija	1 leto	
3	J. R.	40 let	moški	Kaliningrad, Rusija	6 mesecev	samouk
4	R.	18 let	moški	Ukrajina	10 mesecev	samouk
5	V.	50 let	ženski	Ukrajina	13 let	samouk
6	N. U.	46 let	ženski	Rusija	2 leti	
7	T. B.	50 let	ženski	Rusija	2 leti	
8	J. T.	39 let	ženski	Rusija	18 mesecev	
9	D. K.	38 let	moški	Rusija	18 mesecev	
10	V. P.	24 let	moški	Rusija	6 mesecev	

⁸ Podatke navajamo na podlagi pogovorov, ki smo jih opravili v Kopru, Izoli, Strunjanu in Portorožu v letih 2014, 2015 in 2019.

⁹ Pri razlikovanju med generacijami priseljencev upoštevamo opredelitive govorcev *prve* in *druge* generacije v novejših raziskavah ruščine kot t. i. *dediščinskega jezika* (*heritage language*), ki ga govorijo predstavniki ruske diaspore v Ameriki: »the main distinction is between first- and second-generation speakers; the former arrived in the USA as adults, while the latter either arrived as very young children (roughly, before the age of five) or were born in the United States« (Polinskaja 2010: 336). V naši raziskavi jezikovnih odstopanj v ruščini pri različnih generacijah ruske diaspore v Sloveniji pa naknadno uvajamo pojem *poldruga* generacije, kamor uvrščamo otroke, »ki so bili rojeni še v matični državi in so se preselili v Slovenijo skupaj s starši« (Makarova Tominec 2015: 163). Glede na ugotovitve tudi drugih psiholingvističnih raziskav o vplivu starosti na usvajanje drugega jezika (Gagarina 2011) bi natančnejšo starostno mejo prihoda v ciljno okolje za predstavnike *poldruga* generacije lahko začrtali nekje v obdobju med 12 in 14 letom.

¹⁰ Pestra sestava izvornih krajev naših informatorjev, domačih govorcev ruščine, priča o razširjenosti ruske diaspore v različnih državah bivše Sovjetske zveze.

Analiza opravljenih pogovorov ponuja sledečo sliko: ruski priseljenci se pripravijo na selitev v Slovenijo tako, da se naučijo osnov slovenskega jezika bodisi z individualnim učenjem (krajši tečaji preko *Skypa*) bodisi z uporabo spletnih gradiv, zelo redko (vsaj med našimi informatorji) pa z udeležbo v organiziranih oblikah učenja.¹¹ To pomeni, da pred selitvijo težko pridobijo zadostno jezikovno znanje slovenščine, ki ga tako skušajo nadoknaditi šele po prihodu v Slovenijo. Nekateri se pri tem zanašajo na jezikovno sorodnost, saj se selijo v slovansko državo. Na začetku, predvsem v primeru poslovne migracije, ki jo spremlja ustanovitev lastnega podjetja, pogosto poiščejo pomoč pri različnih prevajalskih in posredniških ustanovah in tako k intenzivnemu učenju slovenščine pristopijo šele po selitvi v Slovenijo. V zvezi s tem je povsem pričakovano, da rusko govoreči priseljenci zaradi slabe jezikovne pripravljenosti delajo številne napake na vseh jezikovnih ravneh.

Značilnosti vmesnega jezika govorcev na nižjih stopnjah jezikovne kompetence

Veliko število odstopanj zaradi negativne interference z ruščino je značilna posebnost začetniškega govora. Gre namreč za primarno fazo oblikovanja **vmesnega** jezikovnega sistema,¹² ki nekako nastane v sivi coni med obema jezikoma in predstavlja **medjezikovno slovnico**¹³ (Vojejkova 2011: 27) kot rezultat delnega/popolnega prekrivanja sorodnih jezikovnih sistemov. Prva faza takega stika, v strokovni literaturi znana kot **predmorfološka faza**¹⁴ (Cejtlin 2011), se kaže v agresivni simplifikaciji oz. poenostavitvi jezikovnega sistema ciljnega jezika. V primeru fleksijsko razvitega slovenskega jezika to pomeni opazno krčenje oblikospreminevalnih vzorcev (npr. nabora sklanjatvenih in spregatvenih oblik) v **aktivnem repertoarju**¹⁵ govorca.

¹¹ Kot kažejo naši podatki, so praviloma bolj jezikovno pripravljeni bodoči študenti slovenskih izobraževalnih ustanov.

¹² V ruski terminologiji **промежуточный язык** – »dinamična/labilna tvorba, ki se postopoma oblikuje pri posamezniku, ki usvaja drugi/tuji jezik« (Zalevskaia 2009: 37). V slovenski strokovni literaturi je **vmesni jezik** definiran kot »jezikovna različica ciljnega jezika, ki jo uporablja učeči sek« (ang. *interlanguage*) (Pirih Svetina 2005: 148), in tudi kot »jezikovna oblika posebnega idiolekt (jezik, ki si ga na stičišču dveh jezikov oblikuje posameznik in ki je na vseh ravneh od pomensko-leksikalne do fonološko-fonetične pretkan z interferencami iz drugega jezika), ki ima kot manj obstojen jezikovni sestav več možnosti razvoja« (Pogorelec 1989, cit. po Pirih Svetina 2005: 5).

¹³ Ideja **medjezikovne slovnice**, ki se kot bazični model oz. zelo poenostavljena različica jezika »brez slovnice« oblikuje na začetnih stopnjah usvajanja ciljnega jezika, je bila sicer prvič predlagana v raziskavi govornega vedenja italijanskih delavcev v Nemčiji (Klein, Perdue 1997); prim. tudi pojma **premorphology** in **protomorphology** (Dressler, Karpf 1995). Glede na to, da ruščina kot izvorni jezik že predstavlja fleksijsko bogat jezikovni sistem, se je ta koncept v raziskavah govornega vedenja ruskih priseljencev v Nemčiji (Gagarina 2011) potrdil le delno, saj so ruski govorniki *od samega začetka* uporabljali določene sklonske oblike besed ciljnega jezika.

¹⁴ »Prva faza jezikovnega stika, ki jo zaznamuje šibko obvladanje oz. celo nevtralizacija oblikoslovnih značilnosti ciljnega jezika« (Cejtlin 2011: 184).

¹⁵ **Aktivni repertoar** razumemo kot nabor jezikovnih sredstev v idiolektu govorca, ki se jih dejansko poslužuje pri aktivni oz. produktivni rabi jezika (govorjenju in pisanju); gl. tudi »repertoire« (Gagarina 2011: 148). Navedenemu strokovnemu izrazu se približuje pojem »*intake*«, ki je v rabi v (slovenski) strokovni literaturi: »tisto, kar učeči se v resnici izberejo ali sprejmejo (zavestno ali nezavestno) iz vnosa in v nadaljevanju uporabijo v procesu usvajanja drugega jezika« (Pirih Svetina 2005: 140). V ruskih psiholingvističnih raziskavah se uporablja tudi izraz **jezikovni inventar** (Cejtlin, Ababkova 2011: 165).

Na začetni stopnji jezikovne kompetence ta postopek pogosto spremlja izključna/povečana raba samo ene pojavnne oblike določene besede, ki na nek način nadomesti vse ostale oblike in postane *bazična* oz. *dominantna* (Vojejkova 2011: 23). Ta pojav kot izrazito značilnost začetniškega govora potrjujejo tudi drugi raziskovalci, ki govorijo o »prekomerni rabi edinega oz. prvega usvojenega vzorca« (Pirih Svetina 2005: 132). Navedeni pojav ponazarja naslednji primer.

Primer 1 (informator 3)

**Imam hiša tukaj v Kopru, to je nevelika hiša. Stanujem s čirkoj, imam čerka. Ona je Marija. Ona stara 10 let. Uči v osnovna šola v Kopru.*

Očitno je, da informator 3 v svojem aktivnem repertoarju razpolaga samo z dvema oblikama samostalnika ženskega spola, z imenovalniško in (sicer napačno) orodniško. Kot *bazična* oz. *dominantna* v njegovem idiolektu očitno prevladuje imenovalniška oz. slovarska oblika¹⁶ besed (*hiša*, *hčerka*, *osnovna šola*), ki v navedenem primeru nadomesti tožilniško (*imam hiša* namesto *hišo*) in mestniško obliko (*uči v osnovna šola* namesto *v osnovni šoli*). Poenostavitev paradigme ugotavljamo tudi v primeru glagola *učiti se*, ki v idiolektu informatorja nastopa brez povratnega zaimka (**uči v osnovna šola*), saj pri oblikovanju začetne jezikovne kompetence strategija *poenostavljanja* jezikovnega sistema ciljnega jezika pogosto spremlja strategijo pretiranega *posploševanja* (Pirih Svetina 2005: 145) oz. *hipergeneralizacije* (Cejtin 2011, Vojejkova 2011) najfrekventnejšega slovničnega vzorca, posebnosti katerega se po načelu analogične izravnave prenašajo tudi na druge elemente jezikovnega sistema.

Primer 2 (informator 2)

**Ima lepe velike okna.*

Pomanjkljivo ujemanje med pridevnikom in samostalnikom v množini kaže, da govorec v tej fazi uporablja samo eno *bazično* in hkrati *nezaznamovano* obliko pridevnika v množini (na -e, *lepe*, *velike*), s katero v svojem idiolektu nadomešča vse ostale oblike (*lepa*, *velika*). Vzrok za to je negativen prenos iz ruščine, kjer se vsi pridevniki v množini sklanjajo po enotnem vzorcu, neodvisno od spola jedrne besede, torej drugače kot v slovenščini.

Kot kaže gradivo, je za nižjo stopnjo jezikovne kompetence značilna tudi precejšnja labilnost, kar pomeni, da se v idiolektu istega govorca lahko hkrati pojavi več različic iste oblike, saj funkcionalnih in pomenskih razlik med njimi govorec še ne identificira. Navedeni pojav ponazarjata naslednja dva primera.

Primer 3 (informator 2):

**Pride doma približno ob dveh uri.*

¹⁶ Pojem *slovarska oblika* je predlagala Pirih Svetina (2005).

Tudi v tem primeru opazamo funkcionalno prekrivanje različnih oblik: dveh krajevnih prislovov (*doma = domov*) in dveh možnosti navedbe časa (*ob dveh = ob drugi uri*).

Primer 4 (informatorka 2):

**Pojutri šla sem do trgovine.*

Slednji primer lahko razložimo kot posledico razširjene oz. pospešene *paronimizacije*,¹⁷ do katere pride, kadar se besede z istim korenem (*jutri – pojutrišnjem – zjutraj*) v idiolektu začetniškega govorca zaradi podobnosti semantično in funkcionalno prekrivajo, kar je v navedenem primeru pripeljalo do inovativne hibridne tvorbe **pojutri* (namesto *zjutraj*).

Za govorca začetnika, ki se v primerih, ko potreba po sporazumevanju bistveno presega njegovo razpoložljivo jezikovno znanje, pogosto najde v *komunikacijski stiski*, je na ravni diskurza zelo značilna uporaba *kompensacijskih strategij*. Na najnižji stopnji se omenjene strategije izražajo predvsem v čezmernem naslanjanju na podane iztočnice slovensko govorečega sogovornika, saj z alternativnimi lastnimi jezikovnimi sredstvi začetniški govorec enostavno ne razpolaga.¹⁸

Primer 5 (informatorka 3)

Vprašanje: Kdo pomaga?

Odgovor (informatorka): *Jaz **pomaga** (namesto *pomagam*).

Vprašanje: Niste končali?

Odgovor (informatorka): *Ne, **niste** (namesto *nisem*).

Predstavitve jezikovnih značilnosti posameznih govorcev bi želeli zaključiti z analizo pogovora z informatorko 5, ki izmed vseh oseb, vključenih v našo raziskavo, najdlje biva v Sloveniji (13 let) in ki se je opredelila kot samouk. Ta primer je še posebej zanimiv, saj ob izraziti samozavesti in relativno veliki hitrosti govora opazamo značilno *fossilizacijo* številnih individualnih inovacij. Gre torej za primer že močno izoblikovanega idiolektu.

Primer 6 (informatorka 5)

**Otrok imel f ta krat eno leto pa devet mesecef ... fs'e razume, pametna, a razvajena, katastrofa. Ona tako, kriči i gleda, kako reagiram, ... poskuša, a jaz sem ne reagiram ... Jaz sem bala se, da oni mene ne bodo men'e vzeli čuvat, ker sem videla da oni mi dobro meni plačaju ... a jaz sem rekla, zakaj bi radi*

¹⁷ Pojem *paronimizacija* v tem prispevku uporabljamo v širšem pomenu, saj menimo, da je za vmesni jezik na začetni stopnji oblikovanja pojav *razširjene oz. pospešene paronimizacije* še posebej značilen. Pri tem mislimo na semantično in funkcionalno prekrivanje oblikovno podobnih besed, nabor katerih je v idiolektu začetniškega govorca praviloma širši kot tisti na višjih stopnjah jezikovne kompetence. Ne gre torej vedno za prave paronime, temveč tudi za tiste, ki na določeni razvojni stopnji *postanejo* paronimi v idiolektu govorca.

¹⁸ Druga pogosta strategija, ki jo uporabljajo predvsem začetniški govorniki tujega jezika, je *strategija izogibanja* težavnim oblikam ciljnega jezika, ki jo povzroča zavest o pomanjkljivem jezikovnem znanju (Pirih Svetina 2005).

v Novu Goricu ... a potem ona hotela živeti na Hrvaškem, mi smo zmenilis', da bo ona na Hrvaškem, jaz uže zmenilas', da bom tam spala.

Na glasoslovni ravni opazamo ohranitev izgovornih značilnosti izvornega jezika: poleg mehčanja soglasnikov (**fs'e*, *men'e*, *zmenilas'*) je kot relativno dosledno izgovorno značilnost opaziti predvsem prehod soglasnika *v* v *f* (**fta* *krat*, **mesecef*, **fs'e*). Na oblikoslovni ravni ugotavljamo več primerov oblikovnega kalkiranja v pregibanju (**v Novu Goricu*, **plačaju*). Zanimivo inovacijo predstavljata tvorba oblike povratnega glagola po ruskem oblikotvornem vzorcu (**mi smo zmenilis'*, **jaz uže zmenilas'*) in redundantna sedanjiška oblika (**a jaz sem ne reagiram*), nastanek katere razlagamo s prenosom napačno posplošene dvodelne glagolske strukture v pretekliku na sedanjiške oblike (**sem reagiram* ← *sem reagirala*). V glagolskih oblikah opazamo napačno umestitev povratnega zaimka *se* (**ampak jaz sem bala se*), na besedni ravni pa več pogovornih in lokalno obarvanih besed (*katastrofa*, *čuvat*), tudi kalkiranje vezalnih in protivnih veznikov (**i*, *a*) ter prislova (**uže*). Na skladenjski ravni so poleg opuščanja glagolskih vezi, značilnega za ruske govorce (**otrok imel fta krat eno leto*), opazne tudi krajše povedi z relativno skromnim naborom vezniških sredstev ter odvečna raba osebnih zaimkov v funkciji osebka, ki ponavljajo rusko stavčno strukturo. Izrazito ponavljanje zaimkov (**da oni mene ne bodo men'e vzeli čuvat*, **da oni mi dobro meni plačaju*) razumemo kot individualno govorno strategijo z morebitnim vplivom primorskih narečij (z jezikovnimi vzorci tipa **meni mi je to všeč*, kalkiranimi iz italijanščine). Vsi ugotovljeni primeri kažejo torej na višji delež in širši razpon odstopanj ter potrjujejo pričakovano večji vpliv jezikovnega okolja na govorno produkcijo samouka tako na besedni kot tudi slovnični ravni.

Kot torej kažejo zgoraj navedeni primeri, idiolekt ruskih govorcev slovenščine na nižjih stopnjah jezikovnega znanja ponuja bogat in relativno nov jezikovni material za analizo tipičnih *strategij usvajanja jezika*.¹⁹ V navedenih odlomkih smo tako opazovali primere jezikovnega prenosa iz materinščine, poenostavitve jezikovnega sistema, napačne analogije, izposoje besed iz materinščine, kalkiranja/substitucije slovničnih in skladenjskih vzorcev. Ker se pri učenju jezika najprej usvojijo *osrednji* oz. *nezaznamovani* jezikovni vzorci, pri usvajanju *perifernih* oz. *zaznamovanih* stalno opazamo različne *inovacije*, t. i. *normalne* napake (Jelisejeva 2006), ki praviloma nastanejo kot rezultat posplošitve *osrednjih* jezikovnih značilnosti na ostale elemente jezikovnega sistema.

Kot posebnosti začetniških idiolektov bi lahko izpostavili intenzivnost ugotovljenih odstopanj, izraženo labilnost jezikovnega sistema, razširjeno paronimizacijo in višji delež individualnih značilnosti. Poleg tega tudi na podlagi našega gradiva ugotavljamo, da usvajanje ciljnega jezika v neposrednem stiku z okoljem pričakovano povzroča povečano izposoje izrazito pogovornih in narečnih oblik, ki jih govorec pogosto *a priori* sprejme kot normo. Pri naših informatorjih smo tako opazili pogovorne in

¹⁹ Poimenovani tudi kot *kompensacijski* oz. *pomožni mehanizmi* (Vojejkova 2011) oz. *problemsolving mechanisms in L2 communication* (Dörnyei, Kormos 1998).

narečne izraze različnega jezikovnega izvora (*super, svašta, flaška, ful, sekirati se, ma, manča, katastrofa*).²⁰

Kot močan negativni dejavnik za razvoj rusificirane slovenščine se je pokazala *fosilizacija*, ki vpliva na to, da se v idiolektu predstavnikov *prve generacije priseljencev*²¹ ohranjajo odstopanja različnega izvora, neodvisno od dobe bivanja teh oseb v Sloveniji.

Značilnosti rusificirane slovenščine po posameznih ravninah

Jezikovna evalvacija manjšega korpusa zapisanih intervjujev z 10 informatorji je temeljila tako na presoji avdio posnetkov kot tudi na obdelavi poenostavljene transkripcije pogovorov s pomočjo prosto dostopnega orodja *AntConc*.²² V pričujočem prispevku lahko izpostavimo le nekatere tipične značilnosti rusificirane ruščine na nižji (začetni) stopnji jezikovne kompetence, saj bi popolnejši in poglobljeni opis zahteval večji raziskovalni vzorec, razširjeno metodologijo in obsežnejši raziskovalni prispevek.

1 Glasoslovne značilnosti

Kakor kaže naše gradivo, usvajanje glasovnih značilnosti slovenščine za večino informatorjev, odraslih govorcev, predstavlja dokaj trd oreh. V idiolektu začetniških govorcev ruščine ugotavljamo različna odstopanja od standardne slovenščine na glasoslovni ravnini, ki zajamejo tako samoglasniški kot tudi soglasniški sistem.

- 1) Izrazita značilnost je mehčanje slovenskih soglasnikov v poziciji pred sprednjimi samoglasniki (*i, e*): *p'erva č'arka, n'e razum'el'i? u Izol'i, b'erem kn'igu, č'e se sprašujemo, l'eta, dob'it'i p'ik'e, slav'enš'ina (slovenščina)*. Mehčani izgovor soglasnikov je posebej pogost v primerih, ko govorec prenese/kalkira izvorno mehčano glasovno podobo besede z istim korenem iz ruščine v slovenščino: *vs'ak (всяк), vs'e (все), vs'o (всё), o kul'turnom (о культурном)*. Prihaja torej do substitucije korenskega morfema, ki pri tem ohrani izgovorne značilnosti izvornega jezika.
- 2) Sistematični prehod soglasnika *v* v *f* v položaju pred nezvenečim soglasnikom (npr. pri izgovoru predloga *v*) oz. v izglasju pod vplivom ruske izgovorne norme /*v* → *f*/: *f'center (v center), f'kijev'e (v Kijevu), f'slav'eniji (v Sloveniji), f'čeraĵ (včeraj), f'prašala (vprašala), a'ftar (avtor), slav'enecf (Slovenecv), damof (domov), abutef (obutev), žyfcef (živcev)*.

²⁰ V navedeni seznam lahko dodamo še lokalne naglasne različice *lahko/lahko, slabo/slabo*.

²¹ Pri tem mislimo na odrasle osebe, ki so se v Slovenijo preselile po zaključnem šolanju.

²² Navedeno korpusno orodje se je izkazalo kot uporabno pri analizi oblikoslovnih, skladajnskih in nekaterih pomenskih značilnosti. Analiza glasovnih in prozodičnih značilnosti zaradi tehničnih omejitev prosto dostopne verzije programa *AntConc* (omejen nabor sprejemljivih znakov) ni bila izvedena.

- 3) Izgovor nenaglaščenega samoglasnika **o** kot **a**, t. i. **akanje**, pod vplivom ruske izgovorne norme /o → a/: *slavenija*, *atrok*, *patem*, *uparabljam*, *abalo*, *absalutna*, *balnišnica*, *bagata*, *pa damače*, *balezni*, *damou*, *dabila daval'enje*, *na dapustu*, *davol'*, *gavarimo*, *hadila*, *nacianalni*, *abaževalcef*, *apstajajo* (*obstajajo*).
- 4) Redukcija nenaglaščenega, večinoma prednaglasnega **e**-ja po mehčanem soglasniku in njegov prehod v **i**, t. i. **ikanje**, pod vplivom ruske izgovorne norme /t'e → t'i/: *pr'ipov'edala* (*prepovedala*), *t'il'ifon* (*telefon*), *jizykof* (*jezikov*), *t'iz'ava* (*težava*), *b'is'eda* (*beseda*), *kal'isarila* (*kolesarila*), *č'ivl'arska* (*Čevljarska*).
- 5) Pri nekaterih govoricah opazamo poenostavitev soglasniškega sklopa iz dveh šumnikov -šč- /-šč- → -š-/ z nadaljnjim mehčanjem preostalega šumnika /-š- → -š'-/, kar lahko pojasnimo z navezavo na rusko glasovno ustreznico, mehki šumnik **ш** /šš'/: *slovenš'(č)ina*, *izhodiš'(č)a*, *izhod'iš'na točka* v *latinš'(č)ini*, *iš'(č)emo*, *iš'(č)e*, *stališ'e*, *kərš'anske*, *francuš'inu*.

2 Prozodične značilnosti

Med prepoznavne značilnosti rusificirane slovenščine na prozodični ravni, ki se ohranijo tudi na višjih stopnjah jezikovne kompetence, spada predvsem napačna naglasitev besede, kadar govorec kalkira naglasno podobo besede z istim korenem iz materinščine: *simpatična*, *izobraženega*, *simbol svete trojice*, *sem poročen*, *hodi v sed'mi razr'ed*, *s taksijem*, *jezyk*, *doma*, *on je velik*. Napačno naglaševanje pod vplivom naglasnega kalka iz materinščine se še posebej dolgo ohrani v slovenskih besedah s spremenljivim naglasnim mestom: **nekatere ljudi*, **jizyk*, **očeta*.

O različnem pomenu glasoslovnih napak za uspešno sporazumevanje je pisal ruski fonetik Lev Vladimirovič Ščerba, ki je poudaril delitev odstopanj na fonološke napake, ki so kritične za sporazumevanje, in na artikulacijske napake, ki niso kritične za sporazumevanje (Ščerba 1957: 13). Artikulacijske napake dodelijo govoricu posameznika prepoznavni nacionalni *naglas*, medtem ko fonološke napake lahko povzročajo resne spodrseljave v sporazumevanju oz. nesporazume. Kot kritično napako bi lahko v primeru rusko-slovenskega stika (ob pomanjkanju konteksta) obravnavali predvsem napačno naglaševanje (*doma* namesto *doma*), kar sicer spada med prozodične lastnosti. Večina ostalih glasoslovnih posebnosti prispeva k oblikovanju prepoznavnega *ruskega naglasa* v slovenščini, resnejših spodrseljajev v sporazumevanju, ki bi se zgodili izključno zaradi glasoslovnih značilnosti rusificirane slovenščine, pa v naši raziskavi nismo ugotovili.²³

²³ Pri tem moramo poudariti, da za ruske govorce slovenščine tipično nerazlikovanje med ozkimi in širokimi *é/ê* ter *ó/ô* v okviru pričujoče raziskave ni bilo posebej analizirano, saj to razlikovanje predstavlja težave tudi za nekatere domače govorce slovenščine, predvsem na Primorskem, kjer je bila pričujoča raziskava tudi opravljena. Iz tega razloga morebitne hipotetične predpostavke, da tudi to lahko ob pomanjkanju konteksta povzroča nesporazume oz. nerazlikovanje med pomeni besed, v okviru pričujočega prispevka ne moremo niti zavrniti niti potrditi. Glede na specifikko navedene naloge bi jo bilo najbrž mogoče rešiti s pomočjo raziskovalnega eksperimenta.

3 Oblikoslovne značilnosti

Oblikoslovna pestrost fleksijsko bogate slovenščine predstavlja težavo tudi za ruske priseljence, saj se za jezikovno sorodnostjo izvirnega in ciljnega jezika marsikdaj skrivajo latentne sistemske razlike na globlji ravni, tako da na višji stopnji razumevanja slovenščine ob začetnem stiku z jezikom usvajanje celotnega slovničnega sistema tudi pri ruskih priseljencih traja več časa in ga sami govorniki ocenjujejo kot precej težavno. Pri začetniških govornikih tako stalno ugotavljamo odstopanja predvsem pri usvajanju pregibalnih vzorcev tako samostalnikov kot glagolov.

Usvajanje sklanjatvenih vzorcev

1. Ob rabi samostalniških in pridevniških sklanjatev se pri govornikih na začetni stopnji jezikovne kompetence kot stalnica pojavlja zamenjava/substitucija slovenskih sklonskih oblik – končnic – z ruskimi oziroma kalkiranje oblik, ki je še posebej pogosto v tožilniku ednine (**imam majhnu družinu*, **jaz sem za mamu*, **hoče mamu*), v mestniku ednine (**f šol'e*, **f trgovin'e na Čivljarskoj*) in v orodniku množine (**z večjimi listami*, **s prijateljami*, **s sosedimi*).

2. Posebej težavni za usvajanje so slovenski samostalniki, pregibanje katerih poteka po *zaznamovanem* pregibalnem vzorcu (**ljudi zelo mirni*, **različni ljudi*, **imam otroci*, **s temi otrokami*, **družba otrokou*, **jaz sem za oče*, **pogovarjali o lase*). V isto skupino zaznamovanih pregibalnih vzorcev, ki predstavljajo težavo na začetni stopnji usvajanja slovenščine, spadajo tudi slovenski moški samostalniki z osnovo na -r, ki v idiolektu začetniških govorcev ostajajo nespremenjeni (**certifikat na papiru*, **vidu sem profesora*).

3. Pri oblikovanju besednih zvez v množini dokaj pogosto opazamo pomanjkljivo slovnično ujemanje med samostalnikom in pridevnikom (**novy kolesa*, **veliky okna*). Razlog je v negativnem prenosu iz ruščine, kjer imajo pridevniki v množini enotno posplošeno obliko za vse tri spole.

Usvajanje glagolskih oblik in spregatev

1. Pri pregibanju glagolskih oblik ruski govorniki večinoma kažejo zanesljivo znanje *nezaznamovanih* vzorcev,²⁴ medtem ko pri zaznamovanih glagolskih oblikah, ki predstavljajo težavo tudi za druge tujejezične govorce slovenščine, stalno opazamo primere posploševanja in poenostavitve, ki predstavljajo težavo tudi za druge tujejezične govorce slovenščine. Med te primere uvrščamo tvorbo sedanjiških oblik iz nedoločniške osnove (**n'e v'edem*), tvorbo nedoločniških oblik iz sedanjiške osnove (**moram greti v šolo*, **je berala kn'ig'e*, **moraš dosti berat*, **ona imala*) ter analogni tvorbo velelniških oblik (**gledaj*).

²⁴ Kot potrjujejo tudi druge raziskave, je najbolj nezaznamovan vzorec glagolskega pregibanja v slovenščini *delati, delam* (Pirih Svetina 2005: 128).

2. Izrazita značilnost idiolekta ruskih govorcev je opuščanje pomožnika (oblik pomožnega glagola **biti**) v sestavnih oblikah preteklika zaradi jezikovnega prenosa iz materinščine (**mogel videt, *pekla palačinke*). Glagol, ki odigra osrednjo vlogo pri oblikovanju celotne povedi v slovenščini, v vmesnem jeziku ruskih priseljencev pogosto razvije kalkirane vezljivostne vzorce, kar spremeni celotno stavčno strukturo (**govoriti na slovenš'ini*). Pri nekaterih informatorjih, praviloma tistih z nižjo jezikovno kompetenco,²⁵ so – kot smo že omenili – prisotne redundantne oblike glagola v sedanjiku (**sem stanuju, *sem grem, *sem prihajam*) pod vplivom dvodelne strukture glagolskih oblik v pretekliku.
3. Pri povratnih glagolih zelo pogosto opažamo napačno umestitev povratnega zaimka, saj je v izvornem jeziku povratni zaimek sestavni del glagolske oblike, ki sledi korenskemu morfemu (**sem bal se ← я боялся, *v prostem času učim se ← учил*). V nekaterih primerih, praviloma na nižjih stopnjah kompetence, manj uspešni govorci pregibajo povratne glagole kot navadne, torej po nezaznamovanem, bazičnem vzorcu. Tako prihaja do krčenja oblik povratnih glagolov v mentalnem leksikonu začetniških govorcev: **ona uči v osnovna šola, *na tečaju smo pogovarjali o lase*.
4. Posebno težavo predstavlja usvajanje rabe slovenskega modalnega glagola **lahko/ne morem** z asimetrijo oblik pri zanikanju v celotni glagolski paradigmi (*sem lahko/nisem mogel, bom lahko/ne bom mogel*), ki ga zagotovo lahko umestimo med *zaznamovane, specifične* vzorce slovenščine. Težavo predstavlja, prvič, usvajanje samega nabora glagolskih oblik, saj Rusi pogosto nadomestijo dve različici (*lahko/ne morem*) z eno (**morem/ne morem*), predvidoma pod vplivom oblikovno podobnega modalnega glagola **morati**, ki se praviloma usvaja skupaj s prvima dvema v istem naboru modalnih glagolov in tako spada v isto semantično skupino (**lase moreš pomiti* namesto *lase lahko umiješ*). Druga težava nastane pri usvajanju skladenjskega vezljivostnega vzorca (*lahko + sedanjiška oblika: lahko naredim*), saj ruska ustreznica v drugem delu predvideva nedoločniško obliko (*могу + nedoločnik*), zaradi česar v idiolektu začetniških govorcev opazujemo različne vmesne stopnje: **lahko narediti, *lahko napolniti, *kdo lahko pomoč*.

Usvajanje konektorjev

1. Naslednja večja težava ruskih govorcev slovenščine je povezana s še eno zaznamovano lastnostjo slovenščine, in sicer z razlikovanjem med vprašalnimi in oziralnimi zaimki, ki ga ruski slovnični sistem ne pozna oz. ga izrazi drugače (**Moj sin slabo govori kako i jaz. *Kdaj pridem domov, skuham kosilo. *Pišem točno to, kaj sem že pisala*).

²⁵ V našem raziskovalnem vzorcu so to skoraj vsi moški govorci.

2. Podobna odstopanja evidentiramo tudi v rabi vezniških besed **ki/kateri**. Vezniška beseda **kateri**, ki v idiolektu ruskih govorcev nastopa kot semantična in funkcionalna ustreznica ruske vezniške besede ***katoryj (который)**, praviloma v celoti nadomesti veznik **ki**, saj leta za izvorni jezikovni sistem ruskih govorcev predstavlja novost in uvaja težavno semantično-funkcionalno razlikovanje med že dvema konkurenčnima elementoma **ki** in **kateri** (**Zelo lepa reka, **katera** teče v Sloveniji*).
3. Večjo težavo ruskim govorcem povzroča razlikovanje med vprašalnicama **kakšen** (kakovostni vprašalni zaimek) in **kateri** (vrstilni vprašalni zaimek) na semantični in funkcionalni ravni, saj ruski govorec posploši ruski vzorec, v katerem splošnejša in frekventnejša vprašalnica **kakoj (какой)* skoraj popolnoma nadomesti vprašalnico **katoryj (который)*, raba katere je zelo zaznamovana in omejena na situacijo izbire med *hkrati navzočimi* alternativnimi rešitvami (который из двух). Tako na primer na avtobusni postaji ruski priseljenc o številki (trenutno odsotnega) avtobusa sprašuje z vprašalnico **kakšen**: **Kakšen bus vozi tukaj?* Odgovori Slovencev so v tej situaciji različni (*star, rdeč*); nekaterim šele kontekst pogovora pomaga pravilno identificirati vrsto zelenih informacij in navesti številko avtobusa.²⁶

Usvajanje oblikoslovne kategorije števila

Kot ugotavljajo tudi slovenski raziskovalci (Pirih Svetina 2005), slovnična kategorija števila, predvsem slovenska dvojina, predstavlja *zaznamovano* posebnost slovenščine in zato povzroča stalne težave pri učenju. V *rusificirani* slovenščini se oblike dvojine povečini nadomestijo z množinskimi oblikami zaradi negativnega prenosa iz materinščine (**moji otroci zdaj v šoli /2 otroka/*), posebej pogosto v oblikah ženskega in srednjega spola (**približno dve ure, *dve debele knjige, *dva piva, *dva leta*).

Usvajanje oblikoslovne kategorije živosti

Zelo značilna za idiolekt ruskih priseljencev je ohranitev kategorije živosti v sklanjativni samostalnikov v množini, kar odraža posebnost ruskega jezikovnega sistema: **učim atrokaf, *vabim staršef, *vidim mojih prijateljef, *gledam nasprotnikof, *imamo takšnih kamarjef*. Ta značilnost se pogosto ohrani tudi pri uspešnejših govoricah slovenščine na višjih stopnjah jezikovne kompetence.

Kot smo videli, številne strukturne razlike na oblikoslovni ravni v primeru slovensko-ruskega stika odražajo pomembne semantične in funkcionalne razlike med jezikoma

²⁶ Navedeno situacijo smo opazovali na avtobusni postaji v Kopru.

na globlji sistemski ravni ter so zato predmet poglobljenih raziskav v okviru primerjalnega jezikoslovja (Derganc 2008, Krvina 2011, Uhlak 2018).²⁷

4 Semantične značilnosti

Zaradi individualiziranosti odstopanj na leksikalni ravni, vezanih praviloma na konkretno besedišče oziroma na medsebojna pomenska razmerja med konkretnimi besedami v izvornem in ciljnem jeziku, so v pričujočem pregledu posebnosti idiolekta ruskih govorcev slovenščine na ravni besednega pomena predstavljene v zelo reduciranem obsegu.²⁸ Izpostavimo pa, da na začetni stopnji ob pomanjkanju slovenskega besedišča stalno prihaja tudi do kalkiranja kolokacij in vezljivostnih vzorcev: **delajo eksperimente* (namesto *izvajajo*), **delajo izpite* (namesto *polagajo/opravljajo*), **igrati na violine* (namesto *violino*).

1. Na stiku dveh sorodnih jezikov, ki delita besedišče skupnega izvora, pogosto prihaja do napačne semantizacije oblikovno podobnih besed, t. i. lažnih prijateljev, oz. do *paronimizacije*:

Primer 3.1. **Jaz ga pozdravila, ker je dobil hčerko* (= *čestitala*).

Primer 3.2. **Slovenskih znamenitostej poznam iz televizije* (= *znanih oseb*).

Primer 3.3. **Hvala, to bila zanimiva beseda* (= *pogovor*)!

Primer 3.4. *Kje živite?* – **En čas od Ljubljane* (= *eno uro*).

2. Posebno težavo predstavlja raba predlogov *za/na*, ki imata v ruščini in slovenščini različno pomensko in funkcionalno obremenitev. V primeru **na zajtrk* (namesto *za zajtrk*) npr. govorec preprosto kalkira rusko rabo predloga, medtem ko lahko napačni izbor predloga v primeru **znižati na 10 %* (namesto *znižati za 10 %*) povzroči resnejši spodrseljaj v komunikaciji, saj v slovenščini predlog *na* označuje rezultat zvišanja, tj. končni znesek, in ne razlike kot v ruščini.

5 Skladenjske značilnosti

1. Najbolj tipična značilnost idiolekta ruskih priseljencev, ki jo opazamo v strukturi povedi vmesnega jezika, je opuščanje oblik pomožnega glagola *biti*, kar pogosto spremlja eksplicitna navedba osebk, praviloma s pomočjo osebnih zaimkov.

²⁷ Tako je bilo npr. med primerjavo rabe ruskega in slovenskega vida ugotovljeno, da »se v ruščini pri dejanjih, ki označujejo enkratni dogodek, nedovršni vid uporablja pogosteje, kot v slovenščini« (Uhlak 2018: 414).

²⁸ Za didaktične namene prirejeno razlago nekaterih težav, ki jih imajo ruski govorniki pri usvajanju slovenskega besedišča, avtorji posredujemo v *Slovensko-ruskem kolokacijskem slovarju za začetnike* (Makarova Tominec idr. 2019).

Primeri v sedanjiku:

**To izdelki --- iz jantarja. Oni --- zelo lepy in zelo dobry za zdravje.*

**Slovenija --- majhna, zelo mirna država.*

**Moja ulica --- Ljubljanska 49.*

**V Sloveniji --- mi že od jul'a.*

**Ljudi --- zelo mirni, ljudi --- zelo prijazni.*

Primeri v pretekliku:

**Jaz --- myslil.*

**Ob četrth --- jaz šla na sprehod s psom.*

**Kaj ste si ogledali v Sloveniji? – Že --- ogledala jezero Bled.*

2. Pri nekaterih govoricah (večinoma samoukih) pa opazamo primere odvečne redundantne rabe pomožnega glagola **biti** v sedanjiku, ki spremlja polnopomenske glagole:

Jaz **sem stanuju.*

Jaz **sem pomagam s slovenščino.*

Prihajam **sem z Rusii, iz Kaliningradu.*

Kot je bilo že omenjeno, pojav razlagamo kot spojitev glagolskih oblik preteklika in sedanjika, torej kot značilni element vmesnega jezika, ki ob stiku in zračanju dveh jezikov skuša vzpostaviti ravnovesje bodisi s strategijo opuščanja »novega« elementa (pomožnega glagola) bodisi s strategijo njegove podvojitve in nastanka redundantnih glagolskih oblik.

3. Za vmesni idiolekt ruskih govorcev je zelo značilen napačen besedni red zaradi napačne umestitve pomožnega glagola: **Zdaj ona **je** upokojenka.*
Vem, da ona **je uspešna.*
4. Tipična odstopanja v besednem redu zasledimo tudi pri napačni umestitvi povratnega osebnega zaimka (pri povratnih glagolih): *U prostem času učim **se** italijanščino.*

Kot rečeno, je vzrok za napake iskati v negativnem prenosu iz ruščine, kjer so povratni zaimki (-ся/-сь) sestavni del povratnega glagola, ki sledijo korenskemu morfemu (**jaz učim se* ← я учу**сь**; **sem učila se* ← я учила**сь**, **zmenilas'* ← я договорила**сь**).

5. V spontanem začetniškem govoru so pogoste tudi sporadične vključitve ruskega skladenjskega modela vprašalnih stavkov, ko intonacija nadomesti obračanje besednega reda: **N'e razumel'i? (A me niste razumeli?)*
6. V zanikanih stavkih ruski govorniki pogosto opustijo rodilnik v predmetu, ker kalkirajo ruski skladenjski vzorec:²⁹ **Jaz ne pijem kavo.* **Nisem dobila plačilo.* **Ne gledam televiziju.*

²⁹ V teh primerih sicer ne moremo popolnoma izključiti možnosti vpliva jezikovnega okolja, saj je zbiranje gradiva potekalo na Primorskem.

Najbolj tipična jezikovna odstopanja, ki smo jih opazili v idiolektu ruskih priseljencev, povzemamo v spodnji tabeli.³⁰

Tabela 2: Pogostejša jezikovna odstopanja v idiolektu ruskih priseljencev.

Opis	Primer
Odstopanja na glasoslovni in prozodični ravni	
Akanje (prehod nenaglašene o → a)	<i>Slavenija, profesar</i>
Mehčanje (posebej v primeru istokorenske ustreznice z mehčanimi soglasniki)	<i>n'e razum'em, fs'ak</i>
Razzvencenje v → f pred nezvencim soglasnikom in v izglasju	<i>Slavencef, fs'e</i>
Napačno naglaševanje	<i>Dgma, ljudi, jezyk, človek je poročen</i>
Odstopanja na oblikoslovni ravni	
Uvrščanje besede v napačni sklanjatveni vzorec zaradi napačne opredelitve slovnicega spola	<i>*moj fakultet, *naša planeta, *s čokolodom, *z marmeladom</i>
Kalkiranje sklonskih oblik v pridevniških in samostalniških sklanjatvah	<i>*z vsej Sovjetskoj zvezoj, *s prijateljami, *našu mamu, *iz Moskvy</i>
Poenostavitev zaznamovanih sklanjatvenih vzorcev	<i>*berem spletne strane zanimive, *vidu sem profesora</i>
Poenostavitev zaznamovanih glagolskih oblik in spregatvenih vzorcev	<i>*Moram greti (iti), *Ne v'edem (vem)</i>
Opuščanje pomožnika v sestavnih oblikah preteklika	<i>*otrok imel eno leto, *pekla palačinke, *jaz mogu govorit'</i>
Pomanjkljivo ujemanje pridevniških in samostalniških oblik v imenovalniku/tožilniku množine	<i>*fs'e ljudi, *veliky okna, *novy kolesa</i>
Izražanje kategorije živosti po ruskem vzorcu (tudi v množinskih oblikah)	<i>*imam prijateljef, *poznam punc</i>
Zamenjava dvojine z množino, posebej pri samostalnikih ženskega in srednjega spola	<i>*približno dve ure, *dve debele knjige, *dva leta</i>
Odstopanja na oblikoslovno-skladenjski ravni	
Napačna umestitev povratnega zaimka	<i>*mal sem sekiral se</i>
Kalkiranje besednih zvez z modalnimi glagoli	<i>*lahko narediti</i>
Kalkiranje vezljivostnih vzorcev iz materinščine	<i>*govoriti na slovenš'ini, *igrati na violine</i>
Izražanje zanikanega predmeta (brez transformacije tožilniških oblik v roditeljske)	<i>*n'e gledam televiziju</i>
Semantično in funkcionalno nerazlikovanje med naglasnimi in naslonskimi oblikami osebnih zaimkov	<i>*bi lažje bilo njemu, *za mene to je isty d'en'</i>
Nerazlikovanje med vezniškima besedama ki/kateri	<i>*lepa reka, katera teče</i>
Nerazlikovanje med vprašalicama kakšen/kateri	<i>*Kakšen bus gre?</i>
Nerazlikovanje med vprašalnimi in oziralnimi zaimki: <i>kje/kjer, kaj/kar, kdaj/ko/kadar</i>	<i>*Kdaj pridem domov, bom šel spal.</i>

³⁰ Pričujoči seznam seveda ni dokončen, hkrati pa ponovno poudarjamo, da odstopanja na leksikalni ravni zaradi vezanosti na konkretno besedišče v tabeli niso zajeta.

Odstopanja na skladenjski ravnini	
Opuščanje pomožnega glagola biti, sem (v sedanjiku in pretekliku)	* <i>Ljudi --- zelo mirni.</i> * <i>Otrok --- imel pike.</i>
Eksplisitna navedba osebk	* <i>V Sloveniji mi --- že z jul 'a.</i>
Odstopi v besednem redu (naslonk)	* <i>Zdaj ona je upokojenka.</i> * <i>Vem, da ona je uspešna.</i> * <i>In potem moj otrok je šeu.</i>
Zanikanje po ruskem skladenjskem vzorcu	* <i>Jaz ne hočem.</i> * <i>Ne vsi jeziki so sorodni.</i>

Zaključne ugotovitve: faze razvoja vmesnega jezika

Jezikovna evalvacija predstavljenega gradiva, jezikovne performance izbranih informatorjev, žal ponuja le posredne podatke, na podlagi katerih lahko sklepamo o razvoju jezikovne zmožnosti v mentalnem leksikonu govorcev (Pirih Svetina 2005). Kot vidimo, odstopanja, navedena v zgornji tabeli, večinoma predstavljajo rezultat spojitve oz. zraščanja oblik izvirnega in ciljnega jezika, ki poteka s pomočjo *kalkiranja, izposoje in jezikovnega prenosa iz materinščine*. Hkrati oblikovanje prvotnega sistema vmesnega jezika poteka tudi kot vzpostavitev medsebojnih razmerij znotraj novega sistema, pri čemer kot aktivni mehanizmi nastopajo *posplošitve, poenostavitve in analogne izravnave*. V tej fazi kot rezultat delovanja navedenih mehanizmov najdemo zanimive primere *hibridnih oblik oz. inovacij (*moram greti, *sem stanuju, *ne v'edem, *pridem pojutri)*.

Ob kontinuiranem *jezikovnem vnosu* se v idiolektu govorca na začetnih stopnjah pojavi čedalje več novih različic, med katerimi se težko izbira, zato pogosto prihaja do oblikovnih, semantičnih in funkcionalnih prekrivanj (**ob dveh uri, *pridem doma*), pri uspešnejših govorcih pa se nakopičene različice postopoma ozavešijo, individualizirajo in končno diferencirajo. Tako po začetnem uvajalnem obdobju govorec začne prepoznavati indikacije iz konteksta in postopoma izoblikuje stabilnejši *vmesni jezik* z izostrenimi semantičnimi in funkcionalnimi mejami, ki se vse bolj oddaljuje od *izvirnega jezika* in se vse bolj približuje *ciljnemu*.

Pri manj uspešnih govorcih pa do te faze ne pride, in v takih primerih se razvoj vmesnega jezika na nek način predčasno ustavi, zato lahko govorimo o različnih stopnjah *fossilizacije*. Kot najpogostejši odločilni dejavnik zanjo se pokaže prenehanje oz. redukcija jezikovnega vnosa, npr. kadar priseljenc odide domov ali zamenja socialno okolje (se preseli v drugi kraj (tudi) v Sloveniji oz. se socialno omeji v rusko govorečem krogu).

Kot kažejo longitudinalne študije (Pirih Svetina 2005, Gagarina 2011, Jelisejeva 2006, Dobrova 2009, Vojejkova 2011, Zalevska 2011), hitrost usvajanja posameznih jezikovnih elementov ciljnega jezika variira od posameznika do posameznika, a nikakor ni slučajna ter v marsičem spominja na faze usvajanja prvega jezika pri

otroku (naprej usvajanje besede kot poimenovalne enote, potem preprostejših kombinacij besed, torej bazičnih skladenjskih vzorcev, in šele na koncu specifičnih/nestandardnih slovničnih pojavov). Zdi pa se, da so za prestop z začetniške na višjo stopnjo jezikovne kompetence pomembne tako individualne sposobnosti oz. osebnostne lastnosti govorca kot tudi možnost pravočasnega pristopa k vodenim oblikam pouka slovenščine. Kot odločilni dejavnik za višjo stopnjo jezikovne kompetence pa bi izpostavili kontinuiran jezikovni vnos, ki ga pogojuje aktivna integracija posameznika v ciljno okolje.

Pričujoči prispevek lahko torej zaključimo s trditvijo, da govorno vedenje govorcev slovenščine na nižji stopnji jezikovne kompetence predstavlja poseben jezikovni fenomen, saj ponuja širok nabor odstopanj od slovenskega standarda in s tem bogato gradivo za jezikovno analizo. Kot zaključno misel naj dodamo še, da bi poznavanje jezikovnih pojavov in značilnosti idiolekt priseljencev iz različnih nacionalnih okolij lahko koristilo tudi didaktikom pri ustvarjanju nacionalno orientiranih priročnikov slovenščine za ciljne skupine z različnimi izhodiščnimi jeziki. Zdi se namreč, da bodo pri ohranjanju trenutnih migracijskih trendov v Sloveniji taki priročniki lahko hitro našli številne bralce.

Viri

Feržežar, I., Možina, E., Pirih Svetina, N., Vrečer, N., 2011: Javno veljavni izobraževalni program za odrasle *Začetna integracija priseljencev (ZIP) – začetni in nadaljevalni modul*. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije [Elektronski vir] <<https://arhiv.acs.si/programoteka/ZIP.pdf>>. (Dostop 2. 3. 2020.)

Makarova Tominec, I., Lah Peterle, V., Zupančič Logar, N., 2019: Slovensko-ruski kolokacijski slovar za začetnike. [Elektronski vir] <<https://www.termania.net/?searchIn=Linked&ld=285>>. (Dostop 3. 3. 2020.)

Literatura

Cejtlin, S. N., Ababkova, M. I., 2011: Osvoenie substantivnyh sintaksem ruskojazyčnym rebenkom i inofonom. Cejtlin, S. N., Jelisejeva, M. B. (otv. red.): *Put' v jazyk. Odnोजazyčie i dvujazyčie. Zbornik*. Moskva: Jazyki slavjanskoj kultury. Studia Philologica. 165–191.

Derganc, A., 2008: Še o razliki med vzhodnim in zahodnim tipom delovanja glagolskega vida v slovanskih jezikih. *Slavistična revija* 56/2. 537–543.

Dobrova, G. R., 2009: O variativnosti rečevogo ontogeneza: referencial'naja i ekspresivnaja strategii osvojenija jazyka. *Voprosy priholingivstiki*, №9. Moskva. 53–70.

Dörnyei, Z. in Kormos, J., 1998: Problems-solving mechanisms in L2 communication. *Studies in Second Language Acquisition* 20/3. 349–385.

Dressler, W. U. in Karpf, A.M., 1995: The theoretical relevance of pre- and protomorphology in language acquisition. *Yearbook of Morphology 1994*. 99–122.

Gagarina, N. V., 2011: Acquisition and loss of L1 in a Russian-German bilingual child: a case-study. Cejtlin, S. N., Jelisejeva, M. B. (otv. red.): *Put' v jazyk. Odnोजazyčie i dvujazyčie. Zbornik*. Moskva: Jazyki slavjanskoj kultury: Studia Philologica. 137–164.

- Jelisejeva, M. B., 2006: »Normalnye« ošibki v reči detej rannego vozrasta. *Praktičeskaja psihologija in logopedija. Naučno-metodičeskij žurnal*, №1. Moskva. 3–8.
- Klein, W. in Perdue C., 1997: The Basic Variety (or Couldn't natural lanuages be much simpler?). *Second Language Research*. October. №13. 301–347.
- Krvina, D., 2011: Glagolski vid in njegova uporaba na primeru ponavljalnosti (iterativnosti) v ruščini in poljščini v primerjavi s slovenščino. *Slavistika v regijah*. Maribor. 237–240.
- Makarova Tominec, I., 2015: Ruščina in slovenščina: jezikovna odstopanja v ruščini pod vplivom slovenščine kot jezika okolja. *Jezikoslovni zapiski* 21/2. 159–189.
- Pogorelec, B., 1989: Sociolingvistični problemi slovenske etnične skupnosti v Italiji. Spinozzi Monai, L. (ur.): *Aspetti metodologici e teoretici nelo studio del plurilinguismo nei territori dell' Alpe-Adria. Atti del Convegno internazionale*. 12.–14. oktober 1989. Udine.
- Pirih Svetina, N., 2005: *Slovenščina kot tuji jezik*. Domžale: Založba Izolit: zbirka Zrenja.
- Polinskaja, M. S., 2010: Russkij jazyk pervogo i vtorogo pokolenija emigrantov, živuščih v SŠA. *Instrumentarium of Linguistics: Sociolinguistic Approaches to Non-Standard Russian*, ur. Arto Mustajoki – Ekaterina Protassova – Nikolai Vakhtin, Helsinki: University of Helsinki: Slavica Helsingensia 40. 314–328.
- Ščerba, L. V., 1957: *Izbrannye raboty po russkomu jazyku*. Moskva: Izd-vo Učpedgiz.
- Uhlik, M., 2018: O naj in pust' v slovensko-ruski sopostavitvi. *Slavistična revija* 66/4. 403–419.
- Vojejkova, M. D., 2011: Usvoenie pervogo i vtorogo jazyka: shodstva i različija. Cejtlin, S. N., Jelisejeva, M. B. (otv. red.): *Put' v jazyk. Odnोजazyčie i dvujazyčie. Zbornik*. Moskva: Jazyki slavjanskoj kultury: Studia Philologica. 11–33.
- Zalevskaja, A. A., 2009: *Voprosy teorii dvujazyčija. Monografija*. Tver'.